

MERKEZ BANKALARININ ELİNİ SERBEST BIRAKMANIN ÖNEMİ

Prof.Dr. Sema Kalaycıođlu

İster tek, ister çift haneli olsun, enflasyon ve enflasyon ile atbaşı yürüyen işsizlik, Türkiye'nin yeni karşılaştığı bir sorun değil. 2002 ile 2011 arasında geçen yaklaşık 8 - 9 altın altın yıl boyunca neredeyse unutmuştuk. Ama o hep bir tehdid ve tehlike olarak kapının arkasında bir hata yapılmasını bekliyordu ki arz-ı endam etsin. Sonunda önce yükselen değerleri ile tek, sonra ayarlanan çift haneleri ile yeniden gündemimize girdi. Ancak sorun o ki, duyduğumuza mı, rakamlarda gördüğümüze mi, yoksa gün be gün yaşadığımızı inanalım şaşırılmış durumdayız.

“Turfanda”dan Ötesine Dikkat

Unutmayalım, büyük-küçük, zengin-fakir hiç bir ülke ekonomik krizlerden masun değildir. İç veya dış kaynaklı, salt ekonomik veya ekonomi dışı etkenlerden kaynaklanan krizler, her ülkenin kapısını çalabilir. Üstelik bugüne kadar, gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere, piyasa ekonomisi olarak tanımlanan hiç bir ülkede, bunca yazılıp çizilene rağmen, büyük piyasa çöküşleri tahmin edilememiş, dolayısı ile önlem de alınamamıştır. Ancak makul şüpheye bile yer vermeyecek kadar makul fiyat artışları, üç aşağı, beş yukarı tanımlanmıştır. Tanımlanan değerlerin altı durgunluk, üzeri enflasyondur. Durgunluk zaten işsizlik ve ekonomik daralma demektir. Ama enflasyon da ekonomik canlanma, yüksek istihdam ve şaha kalkan bir büyüme demek değildir. **Enflasyonist büyüme**, gerçek(reel) bir büyüme olmadığı gibi, işsizlik ve iflaslarla gelen daralmalar, hele siyasi müdahalelerle kronikleşirse, alışılıp, kanıksanan enflasyon haline gelir. Bu da aynen hep 37-37.5 derecede seyreden vücut ateşi gibi, ne öldürür, ne umdurur. Ama nedeni bilindiği halde, çözümü ehil ellere bırakılmayan sorunlar, ülke ekonomisini yıllarca ipotek altına alabilir. Bu anlamda, kronik enflasyon, 3 veya 4 hane ile ifade edilen hiper enflasyon kadar olmasa bile ona yakın tehlikelidir. Ne ahlak(etik) bırakır, ne umut; Ne para değeri kalır, ne de ülke itibarı ve güven. Para pul olur, borçlanma ihtiyacı ise, güven aşınması nedeni ile zorlukla ve pahalı bir biçimde karşılanabilir.

Doğal mevsim akışı ile değişen sebze ve meyve fiyatlarının yaratacağı olumlu etki elbette önemlidir. Ancak sık sık enflasyon hesaplama yöntemlerinin değiştirilmesi ile düşük çıkan enflasyon oranları, olumlu etkiyi güvensizlik tuzağına düşürür. Bu nedenle, özellikle **“çekirdek enflasyon”** içeriğini değiştirmek, hak sahibinden bilgi gizlemek kadar önemli bir adalet sorununa yol açar, geçmiş veriler arasında karşılaştırma yapma olanağını da yok eder. Eğer genel olarak piyasa, özel olarak bilinçli-bilgili (tüketici-üretici) bireyler, değişmelerde spekülâtif hamle veya manipülasyon kokusu alırlarsa, sisteme güven daha da yıpranır. Örneğin, yabancı paralar karşısında, açıklanabilir bir döviz girişine dayanmayan, dolayısı ile nedeni çok anlaşılmayan ulusal para değeri artışları kadar, siyasi nedenlerle baskı altında tutulan ve ertelenen temel girdi fiyatları da, geleceğe yönelik beklentilerde olumsuzluk ve zam beklentisi yaratır. Mevsimlik değişmelerin yarattığı fiyat hareketleri ile, girdi maliyeti olarak, bir kısmı uluslararası piyasa hareketleri ve uzlaşmalı kararlarla değişen emtia fiyatlarını (örneğin OPEC kararı ile değişen petrol ve doğal gaz fiyatları gibi) yansıtmayan enflasyon oranları, inandırıcı olmayacaktır. İlaç gibi tüketim malları ile, mazot ve kimyevi gübre gibi girdi fiyatlarına uygulanan sübvansiyon ve desteklerin bütçe etkisi, vergi adaleti gözetilerek mükelleflere yansıtılmadıkça, sisteme olan güven tazelenmez, aşınmaya devam eder.

Kritik Eşik Aşılınca Kur ve Fiyat Değişmelerini İzlemek

Üzerinde kesin bir uzlaşma olmamakla birlikte, bir ekonomide yıllık olarak, yüzde 3 veya yüzde 4 ün altında seyreden genel fiyat artışları, durgunluk tehlikesi işareti olduğu için arzu edilmez. Böyle durumlarda, istihdam verileri olumlu bile olsa (yüzde 4 - yüzde 5 in altında işsizlik), başta para otoriteleri olmak üzere, ekonomi politikası kordinasyon’undan sorumlu tüm kamu kurumları, ekonomiye can suyu vermek için çaba sarfeder. Faiz ve vergi indirimleri, ilave kredi olanakları, ihtiyaç sahibi ve tüketim iştihası olan gruplara gelir transferleri, çarçkların yağlanması için seferber edilir. Durungunluk tehdidi baş gösterince, kurumsallaşmış kuralları olan, kurumları yerleşik, özerk ve siyasetin populist safatasına kapılmayan ülkelerde, özellikle Merkez Bankaları, ekonomilerin sektörel dengelerini de gözetecek şekilde nabız tutarak, **makul fiyat artışlarını** yakalamaya ve **“enflasyonsuz”** sürdürülebilir büyümeyi güvence altına almaya çalışır.

Enflasyon gelir adaletini en kötü ve keyfi olarak bozan etkenlerden biridir. Enflasyon hızı gerçekten kesilirse, insanlar gördüğüne inanır. Aile bütçesine yansırsa hissedilir. İnsanlar inanırsa güvenir de. Görülen ve hissedilen arasındaki uçurumun ise mutsuzluk ve umutsuzluk yanısıra, otoriteye güvensizlik yaratması kaçınılmazdır.

Tehlikeli Sularda, “İstikrar” Gemisinin Kaptanı Kim Olmalı?

Şimdi tek haneli bir skalanın ortasında, enflasyon uyarı zillerinin çalmaya başladığını düşünmek gerekir. Yıllık ortalama genel fiyat artışları, yüzde 5 eşiğini aştıysa, ya üretim azalmıştır(üretim azalmış, aynı kalmış veya yeterince artmamış da olabilir) veya genel olarak(iç ve dış) talep artmıştır. Ya her şey yolunda giderken savaş veya iç kargaşa çıkmıştır. Böyle veya başka siyasi nedenlerle, israf veya yolsuzlukla ya kamu bütçe harcamaları makul ve ekonomik rasyonalite ölçülerinin dışında artmış, yurt içi tasarruf ve vergiler bunları karşılamaya yetmemiştir. İç ve dış borçlanma takatleri aşılmış, borçlanmanın munzam yükü kambur gibi ülkenin sırtına binmiştir. Ayrıca, bir çok nedenle içeriden ve/veya dışarıdan temin edilen girdi maliyetleri yükselmiş de olabilir. Böyle durumlarda, maliyet, talep veya her ikisinin melezi olan bir enflasyon sath-ı mail'ine mutlaka girilir.

İşte bu ahval ve şerait altında, yetkili ve sorumlu kurumlar gerekli önlemleri ivedilikle almaz, seçimden seçime oy peşinde koşan siyasilerin iki dudaklarının ucuna takılır kalırlarsa, gecikmiş önlemler, önlem olmaz. Başta Merkez Bankaları olmak üzere, tüm ekonomi bürokrasisi, bendini aşır, taşma eğilimi gösteren fiyatları dizginlemede zorlanır. Enflasyon ile mücadele, hem teknik, hem psikolojik, hem de bilgi ve iknaya dayanan bir iştir. Kişisel kaprisle, ideolojik tercihle, rakamlarla oynamakla veya güven vermeyen açıklamalarla yapılamaz. Liyakatı tartışılmayacak bir ekiple mücehhez olması gereken **Merkez Bankalarının elini serbest bırakmak, özerkliğine müdahale etmemek, makroekonomik istikrarı koruma ve kollamanın en önemli koşuludur.**